

ALOIS RIEGL, THE MODERN CULT OF MONUMENTS

ABSTRACT

Alois Riegl is an Austrian art historian of the medieval and later Baroque areas; member of the “First Vienna School” of art history and a key figure for modern methods of art history. He was born in Linz and died in Vienna (1858-1905). Riegl enrolled at the University of Vienna, but eschewing legal studies and he instead pursued philosophy and history courses in the same university. Riegl accepted an important position at the Austrian Museum for Art and Industrie in Vienna, where he has worked more than ten years, first as director of the textile department, then as the responsible of many departments of this establishment. Riegl's first two books, *Altorientalische Teppiche* (Ancient Oriental Carpets) and *Stilfragen* (Problems of Style), has been published between the years of 1891 and 1893. Riegl held an important position at the University of Vienna in 1894. In 1895, he began lecturing on baroque art, and he resigned voluntarily from the office of the museum.

He developed the concept of *Kunstwollen* -untranslatable in other languages, means “artistic will”-, in these years of his life. During this period, Riegl's works, *Kunstgeschich und Universalgeschich* (Art History and World History) *Kunstindustri to Spätromisch* (Late Roman Period of Industrial Arts) works have been published respectively. Riegl, with this concept of art, rejects a normative understanding of art history; in his work the innovative and scientific spirit (memory and perception concepts) takes a perspective. He published in 1903 his pionner work, *Der moderne Denkmalkultus* (The modern cult of monuments: its character and origin). Alois Riegl was the first theoretician of the discipline of history of art, who pointed out the differences between the monuments and historical monuments. Riegl, defined the monument in two categories: Monuments those designated as monuments intentionally (*Das gewollte Denkmal*) and unintentionally (*Das ungewollte Denkmal*).

Alois Riegl'in Tarihi Anıtlar Kuramı ve Modern Kült Olarak Anıtlar

R. FILİZ ATAY

Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl (1858-1905); tarihi anıtlar ve kültürel miras konusunda en önemli kuramcılardan birisidir ve anıt kavramı konusunda yazdığı *Der moderne Denkmalkultus* (Modern Kült Olarak Anıtlar) adlı eseri, bugün dahi aşılammıştır. Bu kitap, 1903 yılında Viyana'da yayımlanmış, ancak uzun bir süre sonra, 1980'li yıllarda tekrar gündeme gelmiştir.¹

Alois Riegl, anıt eserler ve tarihi anıtlar arasındaki farklılığı ilk işaret eden kuramcıdır ve tarihi anıtların tanımını farklı bir açıdan ele almıştır. Riegl, her iki kategoride de anıt tanımını, belirleyici olarak toplumsal bellekle ilişkilendirir: Anıt olarak tasarlananlar (*Das gewollte Denkmal*) ve tasarlanmayanlar (*Das ungewollte*

Alois Riegl (1858-1905)
http://en.wikipedia.com/wiki/Alois_Riegl

Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl, tarihi anıtlar ve kültürel miras konusunda en önemli kuramcılardan birisidir.

Denkmal). Riegl'e göre, Anıtlar en baştan itibaren bellekte yer almak, iz bırakmak üzere tasarlanmıştır; hâlbuki tarihi anıtlar zaman içinde, karmaşık bir kültürel sürecin sonucu olarak bu niteliği kazanırlar.

En önemli çağdaş sanat tarihi kuramcılardan olan Alois Riegl, 14 Ocak 1858 tarihinde Linz'de doğmuş, 1905 yılında 47 yaşında Viyana'da ölmüştür. Riegl, Viyana Üniversitesi'nde iki yıl hukuk eğitimi almış, ancak daha sonra felsefe ve tarih bölümüne geçmiş, özellikle Ortaçağ sanatı tarihi üzerine uzmanlaşmıştır. Riegl 1886'da Avusturya Endüstriyel Sanatlar Müzesi'ne (*Österreichisches Museum für Kunst und Industrie*) stajyer olarak girmiş, uzun süre çalıştığı kumaş bölümü onun döneminde müzenin en zengin koleksiyonu haline

* R. Filiz ATAY, Y. Mimar, İBB KUDEB; e-posta: atayfiliz@gmail.com

¹ Kitabın İtalyanca baskısı 1981, İngilizce baskısı ise 1982 yılında yayımlanmıştır. Fransızca ise *Le culte moderne des monuments : son essence et sa genèse* adıyla 1984 yılında yayımlanmıştır (Bkz. Kaynaklar).

gelmiş; ileriki yıllarda diğer bölümlerin de sorumluluğunu üstlenmiştir. Daha sonra 1894 yılında Viyana Üniversitesi'nde profesör olarak görevlendirilmiş, 1897'de prestijli bir kürsünün başına atandıktan sonra, tamamen eğitime odaklanabilmek için müzedeki görevini bırakmıştır. Türkçeye, anlamını çeviride önemli ölçüde yitirse de "sanatsal yaratma arzusu", "sanat istenci" olarak çevirebileceğimiz kuramının temelini oluşturan *Kunstwollen* kavramını bu yıllarda geliştirir. Ayrıca bu dönemde *Kunstgeschichte und Universalgeschichte* (Sanat Tarihi ve Dünya Tarihi) *Spätrömische Kunstindustrie*

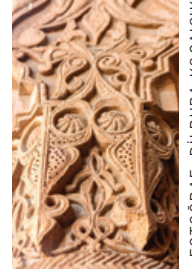
(Geç Roma Dönemi Endüstriyel Sanatı) adlı eserlerini yayımlamıştır. Riegl, bu yapıtlarıyla kuralcı bir sanat tarihi anlayışını reddeder; konuyu yenilikçi ve ruh bilimsel (bellek ve algı kavramları) bir bakış açısıyla ele alır. Diğer yapıtları; ölümünden hemen önceki yıllarda yayımlanan *Das holländische Gruppenporträt* (Flemenk Sanatında Grup Portreler), ancak ölümünden sonra, öğrencileri tarafından notları derlenerek basılabilen *Die Entstehung der Barockkunst in Rom* (Roma'da Barok Sanatın Kökenleri) ve en önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilen ve yazımızda etraflıca tanıtmayı amaçladığı-

muz, yukarıda da adı zikredilen *Der moderne Denkmalkultus* adlı eseridir. A. Riegl, 1902 yılında Tarihi Anıtlar Komisyonu başkanlığına atanmış ve anıtların korunmasıyla ilgili olarak yeni bir kanun taslağı hazırlama görevini üstlenmiştir. Çalışmasının sonucunda hazırladığı rapor üç bölümden oluşmaktaydı; ilk bölüm anıtlar üzerine epistemolojik (bilim felsefesi) bir incelemedir, 1903 yılında "Modern Kült olarak Anıtlar" adıyla yayımlanır. Raporun ikinci bölümü, ilk bölümdeki yasal düzenlemeleri içermekte, üçüncü bölümde de, teknik sorunlar ve alınması gereken önlemler sıralamaktaydı.

FOTOĞRAF: İHSAN İLZE

Sivas, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

FOTOĞRAF: DILRUBA KOCAŞIK

Giriş kapısı detay

Modern Kült Olarak Anıtlar (*Der moderne Denkmalkultus*)

Alois Riegl hem sanat ve mimarlık tarihi hem de restorasyon konusunda temel bir eser olan kitabında, anıt/tarihi anıt olgusunu yenilikçi bir bakışla irdelemiş ve bir dizi yeni kavram ve değeri mimarlık ve sanat tarihine kazandırmıştır. Bu kavramlar arasında, yukarıda bahsedilenler dışında: *Der Denkmalswert* (Anıt değeri), *Der Erinnerungswert* (Yeniden anımsanma değeri), *Der Gegenwartswert* (Çağdaşlık değeri), *Der Alterswert* (Eskilik değeri), *Der Neuheitswert* (Yenilik değeri), *Der Kunstwert* (Sanat değeri) sayılabilir.

Kuramcının önceki eserleriyle tam bir devamlılığı olan bu kitapta, Riegl anıtı yalnızca sanat tarihçisi gözüyle değil, aynı zamanda sosyal ve felsefi açıdan bir nesne olarak da inceler.

Riegl kitabının ilk bölümünde, anıtı oluşturan değerleri ve tarihsel gelişimlerini irder: Anıtın kelime olarak kökeni ve en eski anlamıyla; bir eylemi, yazgısal bir olayı, dini inanışları, bir gücü sembolize eden (ya da bunların bileşimini) ve bunu gelecek kuşakların belleğinde her zaman canlı tutmak ve yaşatmak amacıyla, insan eliyle yaratılan ve

oluşturulan bir yapıt olarak nitelendirilebileceğini söyler. Gerçekten de, "Anıt" sözcüğünün birçok Batı dilindeki karşılığı olan *monument*, Latince *monumentum*'dan gelir; bu kelime Türkçede de olduğu gibi, *monere* yani anımsatmak fiilinin türevidir. Anıt eserin belirleyici özelliği (ki burada Riegl, anıtın bir yapıt, bir sanat eseri ya da yazılı bir eser, bir yazıt biçiminde tasarlanabileceğini; sıklıkla da ikisinin bir bileşimi olduğunu ve bu olgunun beşeri kültürün en eski dönemlerinden beri var olma-ya devam ettiğini yazar) doğrudan

* UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki dört anıt eser örnek olarak verilmiştir: Türkiye,-Sivas, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası; İtalya-Roma, Pantheon Tapınağı ve Trajan Sütunu; Endonezya-Java, Borobudur Tapınağı.

bellegi hedef almasıdır; anıt, geçmişti bugün gibi yaşanıyor muşçasına bize anımsatır. Anıt eser, varoluş kaygısına karşı bir nevi savunmadır, bir güvencedir. Anıt, yapılış amacı ve sanat tarihi içindeki yeri, önemi ne olursa olsun, belli bir zamanın akışını bize gösteriyorsa anıt olarak addedilebilir; bu eser, bir mezar anıtı, bir yazıt, bir tapınak, bir dikilitaş ya da totem şeklinde bir anıt heykel olabilir.

Riegl, yukarıda da söz edildiği üzere, anıt eserin tam da bu karakterine uygun olarak şu saptamayı yapar: Anıt eser bu amaçla yapılmıştır ve öyle olduğu tartışmasız kabul

görür. Hâlbuki tarihi eser başlangıçta anıt olarak yapılmamıştır, böyle bir iddiası yoktur ancak sonradan sanat tarihçisinin ya da ona yalnızca dışarıdan bakanların gözünde, sayısız yapının içinden, bir değer verilerek öne çıkar. Yani anıt eser, zamanın acımasızca yuttuğu geri dönülemez bir geçmişti, bugünde tekrardan yaşatır, bellekte tazeler. Tarihi eser ise -ki bu kavram Rönesans döneminde ortaya çıkmıştır-, bellek ve zaman arasında farklı bir ilişki kurar; yapıldığı tarihten itibaren tarihçinin ya da kullanıcının ona atfettiği değerlerin bir bileşkesidir.

Riegl, burada şu hususun da altını çizer: Anıt eserleri yaptıranlar çoğunlukla pratik ihtiyaçlarını ya da önemli bir olayı anımsatmak veya temsil etmek üzere bunu gerçekleştirirler, bu eserle kendi çağdaşlarına ya da en fazla doğrudan birkaç kuşak sonrasına bir eser bıraktıklarını düşünmüşlerdir; sanatsal ve kültürel faaliyetlerini çok sonra gelecek kuşaklara bırakma kaygısı içinde değildiler. Bu yüzden anıt kelimesi subjektif bir değer taşıyor; biz, modern toplumun bireyleri, bu eserleri “anıt” olarak diye tanımlar ve sınıflandırırız.

Yeniden Anımsamaya İlişkin Değerler (*Erinnerungswert*)

Riegl, kitabının ikinci ve üçüncü bölümlerinde alt başlıklarla, birbirine zıt iki kategoride bu değerleri analiz eder. İlk olarak *Erinnerungswert* yani “yeniden anımsamaya ilişkin” değerleri inceler: Bunlar, geçmişle bağlantılıdır ve belleği canlandıran, harekete geçiren unsurlardır; Riegl onları **tarihi değer**, **eskilik değeri** ve **anımsama değeri** olarak sınıflandırır. Diğerleri -ki Riegl bu değerleri kitabın üçüncü bölümde *Gegenwartswert*, yani “çağdaş, güncel değerler” olarak nitelendirir ve **kullanım değeri** ve **sanatsal değer** olarak iki grupta tanımlar.

Bu kavramları Riegl şöyle açıklar: Bir anıta baktığımızda, onu özgün haline en yakın şekilde görmeyi isteriz; anıt bizim için bir dönemin, önemli bir olayın ya da önemli bir yaratıcının eseridir. Riegl bunu “**tarihi değer**” olarak tanımlar. Anıtın tarihi değeri yalnızca geçmişe değil, aynı zamanda belli döneme de göndermede bulunur. Tarihi değer, bir zamanlar olan ancak şimdi kaybolup yitmiş bir süreci bize gösterir ve anımsatır. Bu açıdan bakılırsa bir anıt eser, bir daha asla yeniden yapılamaz; insan topluluklarının gelişim sürecinde artık yerine konulması mümkün olmayan bir dönemini yansıttığı için benzersizdir. Tarihi değer, yapıldığı tarihten beri doğal veya yapay etkilerin üzerinde bıraktığı izleri korumaktan çok, gelecek nesiller, sanat tarihi araştırmaları, vb. için özgün halini olabildiğince devam ettirme gerekliliğini öne çıkaran bir değerdir. Ancak Riegl burada şuna dikkat çeker: Tarih boyunca olagelmış sayısız insan eyleminin içinde, bize en önemli, en belirleyici olayları anımsatan, belleğimizde yer eden eserleri öne çıkarırız. Bu, yukarıda da söz edildiği üzere, yazılı bir eser veya bir sanat eseri olabilir. Bir sanat eseri aynı zamanda, sanat tarihinin bir dönemini temsil ettiği için istisnasız bir tarihi anıttır da. Tersinden baktığımızda tarih anıtları da birer sanat eseridir. Burada Riegl bir defterden, bir kitaptan vb. arta kalmış bir sayfanın dahi; kâğıt üretiminin, yazının, yazı yazmakta kullanılan materyallerin gelişimini ve bunların bir sentezini ortaya koyduğu için anıt eser olarak kabul edilebileceğini söyler.

FOTOĞRAF: İHSAN İLZE

FOTOĞRAF: İREM BÜLBÜL

Trajan Sütunu.

(Alta sütundan detay)

FOTOĞRAF: İHSAN İLZE

Pantheon Tapınağı giriş cephesi

“Eskilik değeri” ise, Riegl’in anıt eserler konusundaki en özgün katkılarından biridir. Zamanla tüm eserler bir eskilik değeri kazanır. Bazıları zamanın akışını üzerlerindeki değişimlerle bize gösterir, bir kısmı ise -ki bunlar altın, cam, değerli taşlardan yapılmış taşınabilir objelerdir- değişikliğe uğramasalar dahi üsluplarının ve yapılaş tarzlarının farklı ve benzersiz oluşuyla bir eskilik değeri taşır. Eskilik değeri, anıtın özgün haline bağlı olmaksızın, yapıldığından beri geçen zamanın bir sembolüdür; yaşının getirdiği izleri, yıpranmışlığını gözlerimizin önüne serer; toplumsal ve görsel belleğimize geçen zamanın etkisini, yaşam ve ölüm döngüsünü anımsatır. Bir eser yaratıldığı andan itibaren, doğanın yıkıcı etkisine, fiziksel ve kimyasal tahribatına maruz kalır. Bilgiye atıfta bulunan tarihi değerden farklı olarak, eskilik değeri herkes tarafından hemen algılanabilir. Dolayısıyla duygularımıza hitap eder, hepimiz için değer taşır ve gerçektir -ki, bu da tarihi anıta neredeyse kutsal bir ilgi ve dikkat duymamızı sağlar. Eskilik değeri, anıt eserlerin, kitleleri hemen etkileyen ve onu içselleş-

FOTOĞRAF: İREM BÜLBÜL

Pantheon Tapınağı kubbe detayı

tirmesine yol açan bir özelliktir ve bilhassa geçtiğimiz yüzyılda tarihi eserler konusunda ağırlıklı olarak öne çıkan bir kavram olmuştur.

Riegl’in, *Erinnerungswert* yani “yeniden anımsamaya ilişkin” olarak tanımladığı üçüncü değer “**anımsama değeri**”, bilinçli olarak bu özelliği öne çıkaran bir kavramdır. Riegl bunu; gelecek nesillerin belleğinde, yaşanmış bir “an”ı canlı tutmak ve böylece onu her zaman yaşatmak ve var etmek olarak

tanımlamıştır. Geçmiş üstünde taşıyan eskilik değerinin aksine, yitip gitmiş bir dönemle, bir anla sınırlı kalan tarihi değer, bize anıt eseri, sanki bugüne aitmişçesine göstermeyi seçer. Anımsama değeri ise, anıt eserin ölümsüzlüğünü, özgün halinin sürekliliğini öne çıkarır; eskilik değerinin dayanağı olan geçmişin izlerini yok sayar. Buna örnek olarak, bir olayı, bir zaferi anımsatmak ve onu bellekte sonsuza dek yaşaması için yapılan anıt eserler

gösterilebilir; bu eser aynı zamanda çağdaş bir eserdir de, zira onu koruyarak ve restore ederek adeta özgün halinde dondurma yolu seçilir.

Eskilik değeri ve tarihi değeri, kimi zaman anımsama değerine dönüşmeye yatkınlık gösterir.

Riegl, eskilik değerini özellikle anıt eserin yıpranması, aşınması ve

zamanın bıraktığı fiziki izler üzerine kurur; tarihi değeri bunu tamamen göz ardı eder; anımsama değerinde ise anıt eserin sonsuza dek ayakta kalması, özgün durumunun sürekliliği önemlidir. Doğal koşulların etkisi, bu istekle çelişir; böylece örneğin bir zaferin anısına yapılmış bir dikilitaşın üzerindeki figürler ya

da yazılar zamanın etkisi ile silinince, o yapıt anımsama değerini yitirir. Buna dayanarak Riegl şunu söyler: Bir anıtın eskilik değeri, anımsama değerinin düşmanıdır; anıtların sayısal varlığı, doğaldır ki geçen zamanla birlikte tarihi eser kategorisine girmiş bulunan yapıtların sayısından çok daha azdır.

Borobudur Tapınağı, Endonezya Kaynak: <http://www.borobudurpark.com/temple/aboutBorobudur>

Borobudur Tapınağı detay, Kaynak: <http://whc.unesco.org/en/list5/92/gallery/>

FOTOGRAF: G. BOCCARDI

Çağdaş Değerler (*Gegenwartswert*)

Riegl'in kitabının üçüncü bölümünde yukarıda söz edilen *Gegenwartswert*, yani çağdaş, güncel değerleri irdeler. Yeniden anımsama değeri olarak bu yazıda kısaca tanımlanmaya çalışılan değerler geçmişe yöneliktir ve belleğimizi çalıştırmamızı gerektirir; bu kısımda ise anıt eserleri, **kullanım değeri** ve **sanatsal değer** olarak ayırır ve mercek altına alır -ki bu son kategori, **yenilik değeri** ve **görece sanat değeri** olarak ayrıca iki kısımda incelenir.

Riegl bu bölümde anıt eserin, "üstün sanat değeri"nin yanı sıra, pratik, dünyevi olan kullanım değerini inceler. Riegl'e göre kullanım değeri, ayırım gözetmeksizin tüm tarihi eserlerin; ister bellekteki özgün yerlerini ve eski işlevlerini korusun, ister yeni, yapay roller üstlenmiş olsun, yapılarında var olan bir unsurdur. Kullanım değerinin olmaması, arkeolojik kalıntıları tarihi anıttan ayırt eden bir ölçüttür; birinde esas olarak eskilik değeri, diğerinde tarihi değeri öne çıkar. Yazar, örnek olarak bugün hâlâ kullanımda olan çok sayıdaki dini

yapıyı gösterir. Bunlar, işlevlerinden arındırılacak olursa, yerine başka yapıları koymak gerekir. Eğer bu eserler restore edilmeyip doğal yıpranma ve yıkılma sürecine terk edilecek olursa, bunu ancak onlara en azından eşdeğerde yapılarla telafi etmek gerekir ki bu da çok ender durumlar dışında mümkün değildir. Zira tüm bu eserleri yapmak için gerekli muazzam emek gücü ve sermayeyi bir araya getirmek gerekir -ki bu mümkün olsa bile, burada da asla yerine konulamayacak olan eskilik değeri ve tarihi değeri devreye girecektir.

Riegl son olarak sanat değeri kavramını irdeler: Bu kavram, zaman içinde toplumun ve bireyin bakış açısına göre değişir. Eski anlayışa göre, bir sanat eserinin, estetik duylara hitap ettiği ölçüde sanat değeri vardır, ancak bunun ne olduğuna dair kesin, kabul edilmiş bir formül yoktur. Modern anlayışa göre ise, bir anıtın sanatsal değeri, günün sanatsal anlayışını, isteğini (bir açıdan *Kunstwollen*) karşıladığı oranda vardır. Bunlar elbette ki gö-

receli kavramlardır; zira bir kişiden ya da bir toplumdaki diğerine, bir dönemden ötekine değişiklik gösterir. Yenilik değeri ve görece sanat değerini bu noktada incelemek gerekir. İlki güncel sanat anlayışı ve geçmiş dönemlerin sanat tarihi anlayışıyla benzer: Bütün çağdaş sanat eserleri (burada yazar taşınır veya taşınmaz eser ayrımı yapmaz), bitmiş, hiçbir aşınma ve yıpranma izi olmayan, tam bir bütünlük gösteren eserlerdir. Diğer bir deyişle, Riegl bunu basit ve yalın bir sanat değeri olarak görür ve yenilik değeri olarak tanımlar.

Her anıt eser zaman içinde az ya da çok, yaşına, doğal şartlara ve konumuna bağlı olarak yıpranır; renkleri, formu ve bütünlüğü bozulur ve yenilik değerini kaybeder. Bir anıtın yenilik değerine tekrar sahip olabilmesi için yaşlanma ve yıpranmanın izlerinden arındırılması ve tam bir restorasyondan geçmesi gerekebilir, böylece yenilik değerini tekrar kazanmış olur. Ancak bu anıtı eskilik değeri kavramıyla tamamen zıt bir konumda bırakır.

Riegl'e göre, denilebilir ki yenilik değeri, eskilik değerinin en sinsi düşmanıdır.

Yenilenmiş, bütünlüğü ve eski formu ile renklerine kavuşmuş bir eski eser, belki herkesin hoşuna gidebilir, hatta tamamen estetik ve mimari kültürden yoksun kişilerin bile. Bu yüzden Riegl, yenilik değerini geniş halk kitlelerinin sanatsal değeri olarak görür. Onların gözünde çoğu zaman yeni ve kusursuz olan güzeldir. Eski, yıpranmış olan, kalıntı halindeki, değersiz ve çirkindir. Riegl, özellikle 19. yüzyılın restorasyon anlayışının, tüm yıpranma izlerini silmek, en ufak çatlağı dahi kapatmak olduğunu, eserin tam ve eksiksiz bir şekilde restore edilmesi anlayışının egemen olduğunu söyler. Yenilik değeri, eserin yüzyıllar boyunca sahip olduklarını uzaklaştırmak ister; hâlbuki eskilik değeri artık kullanma değeri olmayan anıtlar söz konusu olsa bile, çoğu zaman kendi koşullarını dayatmayı başarmıştır.

Riegl, yalın sanat değerinin yanı sıra ikinci bir kavramı da geliştirir. Görece sanat değerini; herhangi bir mutlak sanat değerinin kabulü değil, sahip olduğumuz bugünkü *Kunstwollen* tayin eder. Burada bir devamlılık söz konusu değildir, anıt eserin biçimi, tasarımı ve renkleri vd. özelliklerine ilişkin olarak değişebilir. Bu göreceli bir kavramdır, zira ne bir nesnel içeriği ne de

Alois Riegl, tarihi eseri modern toplumun bir meselesi, gelecek kuşaklar için üzerinde düşünülmesi gereken bir anahtar sorun olarak da görür.

sürekliliği vardır. Burada güncel sanat duygusunu ve anlayışını hâlâ etkileyebilen, geçmiş dönemlerin sanatsal yaratıcılığı ön plana çıkar, bu da bakış açısına göre değişebilir. Yenilik değerinde ise yeninin, yeni gözükmenin eskiye karşı tartışılmaz üstünlüğü vardır, bu yüzden de basittir, yalındır.

Riegl'in analizi, tarihi anıtların yüzyıllar boyunca edindiği değerlerin, eşzamanlı ve birbiriyle çelişen beklentilerini ortaya koyar. Eskilik değeri, yenilik değerini devre dışı bırakır; kullanım değeri ve tarihi değer ile çelişir. Kullanım değeri de, anıtın görece sanat değeri ve tarihi değeriyle zıtlıklar içerir. Bu kavramlar, özellikle tarihi anıtın yeni kullanımında ve tescilinde sorun olarak karşımıza çıkar. Riegl, bu sorunların çözümsüz olmadığını; anıt eserin durumuna, işlevine, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortama göre, her birine ayrı bir biçimde yaklaşılması gerektiğini söyler.

Ancak Riegl, *Der moderne Denkmalkultus* (Modern Kült olarak Anıtlar) adlı kitabında -ki bir raporun ilk

bölümü olduğundan yukarıda söz edilmişti- ilgili kişilere yalnızca bir rehber sunmaz. Tarihi eseri, modern toplumun bir meselesi, gelecek kuşaklar için üzerinde düşünülmesi gereken bir anahtar sorun olarak da görür. Riegl, yaşadığı geçiş sürecindeki toplumsal yapıda, geleneksel olarak din ağırlıklı olan sosyal mekânda anıt eserler konusunda eskilik değerinin baskın olduğunu belirtir. Yitip gitmiş bir dünyanın yadigarları, zamanın ve teknolojinin deyim yerindeyse yuttuğu ve çok büyük çoğunluğu Endüstri Devrimi öncesine ait olan bu anıt yapılar, artık birer kült obje olarak addedilmektedir. Bu da, Riegl'in kitabının başlığındaki "kült" kelimesinin anlamını açıklamaktadır².

Riegl, bu kitaptaki görüşleriyle, tarihi anıt kavramı hakkındaki daha önce yapılmış çalışmalara karşı mesafeli bir tavır sergiler. Sanat tarihçisi ve "gözlemci" sıfatıyla konumu; ne mimarların, ne de anıtı bir obje olarak duygusal düzlemde yorumlayan edebiyatçıların yanındır. Riegl, anıtın sahip olabileceği, daha önce söz edilmemiş değerleri ve ona yüklenen gizli anlamları incelemiş ve yorumlamış; bir envanterini çıkarmıştır. Riegl, teoride olduğu kadar uygulamada da anıt eserin yıkılması/korunması ikilemini irdeler ve korumanın tek bir çözümü değil, alternatif çözümleri de üretmesinin gerekliliğini belirtir.³

KAYNAKLAR

1- Choay, F., *Allégorie du patrimoine*, Ed. du Seuil, Paris, 1992, 272 s.

2- Fabre, D. (ed.), *Domestiquer l'histoire : ethnologie des monuments historiques*, Coll. Ethnologie de France, Cahier 15, Ed. de la maison des sciences de l'homme, Paris, 2000, 223 s.

3- Führ, E. H., "Mimarlığın Mevcudiyeti", *Zaman ve Mekân*, A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F. Uz Sönmez (ed.), çev. Dr. Enver Orhan, YEM Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 40-57.

4- Riegl, A., *Le culte moderne des monuments : son essence et sa genèse*, Alm. çeviren Daniel Wiczorek, önsöz Françoise Choay, Ed. du Seuil, Paris, 1984, 123 s.

5- Tricaud, P. M., *Conservation et transformation du patrimoine vivant : étude des conditions de préservation des valeurs des patrimoines évolutifs*, Thèse de doctorat, yön. Thierry Paquot, Université Paris-Est, 2010, 252 s.

6- <http://www.dictionaryofarthhistorians.org/riegla.htm>

² F. Choay, *Allégorie du patrimoine*, Ed. du Seuil, Paris, 1992, s. 131, 159.

³ A. Riegl, a.g.e, s. 17.